

НОРМИ І ВИМОГИ ДО СПІЛКУВАННЯ В СИСТЕМІ “ПЕДАГОГ-СТУДЕНТ”

Педагогічна етика враховує різні особливості педагогічної праці і непрості моральні колізії, які можуть виникнути в цьому процесі. Мова йде про те, що кожен студент вже був продуктом чийогось впливу. Ставши предметом діяльності педагога, він продовжує залишатися об'єктом багатьох факторів впливу, більшість з яких діє стихійно, багатопланово, не завжди конструктивно: сім'я, вулиця, ЗМІ тощо. Педагогічна діяльність повинна коректувати ці впливи. Крім того, не всі люди, які працюють у виховній системі, є педагогами за покликанням, кожна особистість не позбавлена недоліків, в тому числі й моральних. Від професіоналізму, моральної культури педагога, насамперед його доброти і вимогливості, часто залежать характери і долі сотень і тисяч людей. Це свідчить про його особливу відповідальність за результати своєї діяльності.

Педагог повинен не тільки добре знати дисципліну, а й уміти передати свої знання студенту, сформувати у нього відповідні вміння і навички. Важливою його особливістю є селективне ставлення до інформації, яка постійно збільшується, використання суттєвою, необхідною для майбутньої діяльності учнів. Він не може не рахуватися з навчальною програмою, але і не повинен сліпо прив'язуватися до неї. Саме цим обумовлений творчий характер педагогічної праці, ознаками якого є:

- неминучість у педагогічній діяльності елементів експромту;
- використання знань і навичок красномовства (риторики);
- апелювання педагога не тільки до теоретичного свідомості слухачів, але і до їх уяві і почуттям, залежить від образного мислення, вміння образно інтерпретувати теоретичний матеріал;
- критичне ставлення до літератури, до себе, своїм знанням, переконанням, світогляду.

Специфіку педагогічної етики складають вимоги, які педагог ставить у своїй діяльності. Як правило, вони такі:

- любити свою дисципліну, цікавитися її досягненнями і проблемами; цінувати свою працю, бачити в ній сенс життя;
- постійно пам'ятати про специфіку професії і враховувати її у своїй діяльності;
- усвідомлювати відповідальність за результати діяльності;
- гнучко, толерантно ставитися до вихованців;
- рахуватися з реальністю, передусім з особливостями поглядів, життєвими установками, ціннісними орієнтаціями молоді, впливаючи на них кваліфіковано обраними виховними методами.

Наслідком роздумів над своїм відповідністю вимогам вищої школи є наполеглива робота, спрямована на розвиток і вдосконалення педагогічної майстерності, особистих якостей, або відмова від педагогічної діяльності.

У педагогіці сукупність професійно обумовлених вимог до викладача визначається готовністю до педагогічної діяльності. Явище готовності складає предмет вивчення як педагогів, так і психологів. Перші акцентують увагу на виявленні факторів і умов, дидактичних і виховних засобів, що дозволяють управляти становленням і розвитком готовності. Психологи орієнтуються на встановлення характеру зв'язків і залежностей між станом готовності та ефективності діяльності.

Підвищення рівня наукових знань, розширення інформаційного простору та загальної культури населення також позначається на системі взаємовідносин педагога і студента: неприпустимим стає менторський тон звернення до студента з позицій «втаємниченості до вищих матерій». Сьогодні вже не можна виступати перед студентською аудиторією, не враховуючи різноманітності її освітніх потреб і когнітивних інтересів, відмінності соціально-демографічних та етнокультурних характеристик.

Не можна ефективно організувати навчальний процес, ігноруючи при цьому становлення відкритої інформаційно-комунікативної освітнього середовища, яка надає доступ до освітніх послуг поза фізичного простору. **Обов'язок педагога** – ствердження більш демократичних, рівноправних, вільних стосунків зі студентами, які підсилюють їх довіру до викладача.

Отже, **демократизація суспільних відносин**, перенесення центру ваги на загальнолюдські цінності зумовлюють, з одного боку, підвищення традиційних гуманістичних норм у діяльності педагога, а з іншого – породжують нові, більш високі вимоги до його моральної культури. Сьогодні дуже важливо вибудувати чітко впорядковану за важливістю систему факторів, які впливають на сучасну педагогічну і морально-етичну доктрину в державі. Для цього фахівці повинні мислити конкретно, враховуючи перетин і взаємодія тих сил, які мають різні напрями і обумовлюють синергетичний ефект. Тому серед головних причин, які прискорюють зміни, можна назвати експоненціальне зростання педагогічних знань, методів, технологій.

Зараз педагоги застосовують нові наукові методи, оперують великим масивом знань, володіють такими технічними можливостями, експериментальною базою, про які раніше не можна було навіть здогадуватися. Багато нових можливостей в непередбачених ситуаціях часто вступають у протиріччя з традиційними моральними і релігійними цінностями. Виникло певне побоювання, що наука і техніка можуть замінити будь фундаментальні людські цінності.

Практика педагогічного спілкування показала, що різні люди, різні покоління, соціальні групи можуть мати різні моральні орієнтири і життєві пріоритети. Навіть в умовах тотального реформування науково-освітньої сфери, орієнтації на побудову суспільства знань, розуміння необхідності навчання впродовж життя для більшості членів суспільства є більш важливі життєві цінності, ніж освіта, наука, культура, мораль самі по собі окремо.

Етнічна неоднорідність, культурне розмаїття, соціальна суперечливість, релігійна розрізненість, економічна різновекторність суспільства породжують складну гаму нових проблем в теорії освіти і виховання. У цій ситуації на освіту і виховання покладається додаткове завдання – пошук нових педагогічних принципів і засобів пом'якшення кризи, викликані зіткненням культурних, етнічних, релігійних та економічних інтересів.

Виховання й освіта покликані знайти ефективні науково-педагогічні та моральні **підходи для врегулювання соціальних і моральних конфліктів** у рамках громадського національно-державного простору. Активне використання наукового знання прийшлося саме на той момент, коли став стрімко зростати моральний плюралізм суспільства. Це відкрито проявилось в 90-х роках ХХ ст. Під сумнів був поставлений весь діапазон цінностей радянського суспільства: моральний кодекс будівника комунізму, фетишистська чиношанування, героїзація неоплачуваної праці, девальвація відкритості, чесності, щирості, толерантності, гуманності. Милосердя, класовість моралі, радянський патріотизм, інтернаціоналізм, конфлікт поколінь тощо клеймувалися як ідеологічно й політично шкідливий «абстрактний гуманізм».

Обов'язковою нормою професійної поведінки викладача є дотримання педагогічної етики, прагнення формувати людські стосунки зі студентами і між ними. В основі моральної норми професійної поведінки викладача має бути повага до особистості студента і одночасно максимальна вимогливість до нього. Професіоналізм спілкування передбачає **позитивну**

установку викладача у ставленні до студенту. Відомо, що підвищення ефективності якості роботи в усіх сферах виробництва залежить від мікроклімату в колективах, від настрою кожної людини. У сфері спілкування викладача зі студентами важливу роль відіграє психологічно активний стан або педагогічний оптимізм. Мажор викладача залежить від індивідуальних особливостей особистості і набуває в кожному випадку своїх особистісних форми вираження. Основна ідея, однак, залишається незмінною: це очікувана бадьорість, готовність до дії, гарний настрій.

Безумовно, нормою професійної поведінки викладача є *педагогічний такт*. Це форма реалізації педагогічної моралі в діяльності педагога, в якій збігаються думка і дію. Такт – завжди творчість, завжди пошук і в чомусь неповторний вчинок; такт – це вміння орієнтуватися в будь-яких непередбачених ситуаціях. У той же час суттєву роль в організації педагогічного спілкування відіграє педагогічна техніка, її засобами є здатність до перевтілення (артистизм, голос, міміка, пантоміма, культура мови). У структурі професіоналізму педагогічного спілкування важливе місце займає також зовнішня естетична виразність.

Говорячи про *професіоналізм самовдосконалення*, слід згадати слова К.Д.Ушинського про «дитячість душі» як глибинної основи плідної діяльності і сьогодення самовиховання людини. Цей компонент професіоналізму передбачає:

- по-перше, професійне самовдосконалення через самоосвіту (самостійне оволодіння новітніми досягненнями психолого-педагогічної науки, накопичення передового педагогічного досвіду, аналіз власної діяльності та діяльності колег і на цій основі реконструкція навчально-виховної інформації та організації власних пошуків);
- по-друге, самовиховання – це особистісне самовдосконалення (перебудова особистісних якостей, установок, цінностей, моральних орієнтацій, потреб, інтересів, мотивів поведінки).

Самоосвіта – фундамент професійного зростання викладача як фахівця, формування у нього соціально цінних і професійно значущих якостей.

Отже, професіоналізм знань, професіоналізм спілкування, професіоналізм самовдосконалення забезпечують розвиток цілісної системи - професіоналізму діяльності педагога. У педагогічній діяльності ці структурні елементи взаємопов'язані і взаємозумовлені. Відсутність одного з них у діяльності викладача вищого навчального закладу свідчить про несформованість педагогічного професіоналізму.

Використана література:

1. Мороз О.Г. Викладач вищої школи: психолого-педагогічні основи підготовки / О.Г. Мороз, О.С. Падалка, В.І. Юрченко; за заг. ред. О.Г. Мороза. – К.: НПУ, 2006. – 206 с.
2. Руснак І.С., Іванчук М.Г. Педагогіка і психологія вищої школи: навчально- методичний посібник / Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. – 2-ге вид., доп. – Чернівці : Букрек, 2009. – 176 с.
3. Чернілевський Д.В. Педагогіка та психологія вищої школи: Навч. посібник / Д.В. Чернілевський, М.І. Томчук. – Вінниця: Вінницький соціально- економічний ін-т ун-ту «Україна», 2006. – 402 с.
4. Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Курс лекцій / В.В. Кудіна, В.І. Юрченко. – К.: КСУ, 2004. – 176 с.
5. Навчальний посібник з курсу „Професійна етика вищої освіти” для осіб, що навчаються в магістратурі за спеціальністю «Педагогіка вищої школи». / А.П. Алексеенко, К.І. Карпенко, Л.О. Гончаренко, В.В. Дейнека. – Харків: ХНМУ, 2015. – 77 с..